

AL TEMP ÈD «SOLARIA» ~~UN DESIDERI REALISÀ~~

A son mila e mila ani che an sla tèra as costruissò le *mostre a sol*, val a dì le *solarie* o *meridian-e*; as treuvo piturà an sle muraje dle ca, sù cole dle cese o dij castej, dle cassin-e, dle tor e via fòrt.

Spatarà an gir për nòstr bel Piemont a-i na j'è përparèj dè ste ciaduvre fàite con passion dai nòstri cé e tramandà a noi an sò arcòrd.

Mi i l'avìa l'avìa 'd lassene un-a a mé anvodin Andrea che st'ani, santin d'òr, a fà la prima «mignin» e parèj i son tirame sù le manie e i son dame da fé.

Solarie a-i na j'è dël tipo vertical – cole piturà an sle muraje – che i penso a sio la pì part e dël tipo orisontal, cole piassà an sij prajèt verd dle piasse, le màndole, o djë slargh ch'a stan dnans le catedraj, ij castej, ij musei...

Cola che i l'hai fàit mi a l'è dël tipo parabolich: un-a parèj as treuva dcò a Turin ant ij giardin pùblich a la Barca, arlongh dla Stura.

I l'hai costruila dël tipo parabolich perchè mia ca a l'ha nen na muraja ch'a dà vers Mesdi e ancor meno ch'a sia anlignà a la pèrfession da levant a tramont; an mancansa dè ste condission as peul pa fesse na solarie vertical.

I l'hai però a disposission un tòch ëd tèra, davzin a mè giardin, che a l'è liber da zòne d'ombra e am dà la possibilità d'avèj n'esposission al sol da 6 ore e mesa dla matin a 6 ore ëd sèira e parèj l'arlevament as peul fesse për pì o meno 12 ore che a l'è già un bon temp.

Belavans sto temp d'arlevament as riferiss mach a l'istà perchè ant j'àutre stagion, a motiv dl'abassament dël sol an sl'orisont, ij palass aut ch'a-i son d'antorn a mè teren a mè stërmo soa lus che a riva an sla solarie mach da 9 ore e mesa dla matin fin-a a 3 bòt e mes dël dòpmesdi.

Adess iv fornissò le carateristiche téniche 'd mia solarie che a l'è donca posissionà a Turin, val a dì a 45,05° ëd latitudin nòrd e 7,35° ëd longitudin est.

An sla curva interna dla parabola a son gravà doe scale orarie: cola da sota a marca le ore solar locaj che a son signà an nùmer roman: sù cola d'anzora a-i é le ore uffisij (fus européo) signà an nùmer arabich e sù sta scala a son marcà dcò le mese ore e ij quart d'ora.

Lè «Stilo» (marca ore) a l'ha 'n pèrtus ch'a consent a 'n ragg ëd sol, quand ch'a passa an sël segn dla «lemniscata» (∞), d'evidensie na zòna luminosa ant la qual as pseudo arlevesse ij solstissi d'invern e d'istà, j'echinossi 'd primavera e d'otogn, ij passaggi echinossij dij mèis dl'ann e j'anticip e ij ritard dël passaggi dël sol.

Për facilité la letura a tuti j'osservator i l'hai gravà dcò na tersa scala oraria che, al pòst d'esse fèrmà come j'àutre doe, a l'è mòbil e as peul viresse a drita da 0 a 15 minute, për lese j'anticip e a mancina da 0 a 16 minute, për ij ritard.

Sù st'ùltima scala a son bin evidensia le ore, le mese ore, ij quart d'ora e dcò le sinch minute parèj a l'è bel fé a minca osservator arlevé con precision l'ora giusta... se a-i é 'l sol.

E adess doma na frisa dè spassi a la fantasia.
Sovens le solarie a son decorà con disegn o mòt o proverbi ch'a l'han rapòrt con ël temp ch'a passa, ël sol, l'amicissia, la vita, ël mond o la natura.

An sla mia a-i é na dédica a mia Mare Granda, nòna Adele, e a dis:

SOLARIA DEDICÀ / A NÒNA ADELE / CHE DA LASSÙ /
PÈR LA SOA PRÒLE / A PEUSSA MANDÉ GIÙ / BON-E NEU-
VE / E ORE BELE / TURIN MCMXCVI / LATITÜDIN NÒRD
45°05' / LONGITÜDIN EST 7°35'.

Am resta mach che ringrassié verament tant le Pèrson-e e le Società ch'a l'han dame la possibilità 'd costrùe lòn che a më stasia tant a cheur. An particolar i ringrassio:

- l'«ALLUMINIUM MUNCHENSTEIN» ëd Basilea (CH) proprietaria dla Meridian-a parabòlica progetà da l'Osservatòri Astronòmich ëd Basilea, për le fotografie

- ël Prof. WALTER FERRERI docent d'Astronomia dl'Osservatòri Astronòmich dël Pin Turinèis, për la documentassion gràfica ch'a l'ha dame e ij sugeriment pressios

- ij Redator ëd «TORINO SETTE» ëd «LA STAMPA» për avèj-me butà an contat con d'espert ant ël camp dle solarie

- monsù MARIO TEBENGGHI ëd Brusasch për ij sugeriment e ij consej costrutiv

- monsù MARIO BRACCHINO dla «NORDÀUTO» ëd Turin për avèj-me butà a disposission materiaj e atrassadure indispensàbij a la costrussion dla solarìa

e come i peuss dèsmientié ant ij ringrassiament mia Madamin JUC-CIA che, pòvra stèila, a l'ha soportame an tut col temp - crìtich - ch'i son campame ànima e còrp a fé mia ciadeuvra? Grassie 'd cheur anche a ti, Juccia!

E peui... e peui a-i sarìa un Monsù che mach a dije grassie a sarìa tròp pòch për lòn ch'a fà për ël Piemont e ij Piemontèis spatarà për ël mond.

I voreria trové 'd paròle apropià për rendje 'l giust omagi, ma tant i son bon a travajé con le man, tantsipòch i son bon a scrive. E antlora i lasso parlé mé cheur d'anté a seurto ste paròle pien-e d'arcossensa.

Grassie Professor BRERO.

Con l'auguri che a peuda për tanti ani ancora curé e fé seurte nòstr mensil «PIEMONTEIS ANCHEUJ» e mostré la bela Lenga piemontèisa ai cit e ai grand.

UGO COLOMBANO